

De Predikant en de Boeddha
Beschouwingen en heruitgave van Joost Halbertsma's
Het buddhisme en zijn stichter uit 1843

DE
PREDIKANT
EN DE
BOEDDHA

Beschouwingen en heruitgave
van Joost Halbertsma's
Het buddhisme en zijn stichter uit 1843

© 2019 B.J. ter Haar, A. de Jong, T.H.F. Halbertsma | Uitgeverij Noordboek

Boekverzorging Barbara Jonkers

ISBN 978 90 5615 486 8

NUR 718

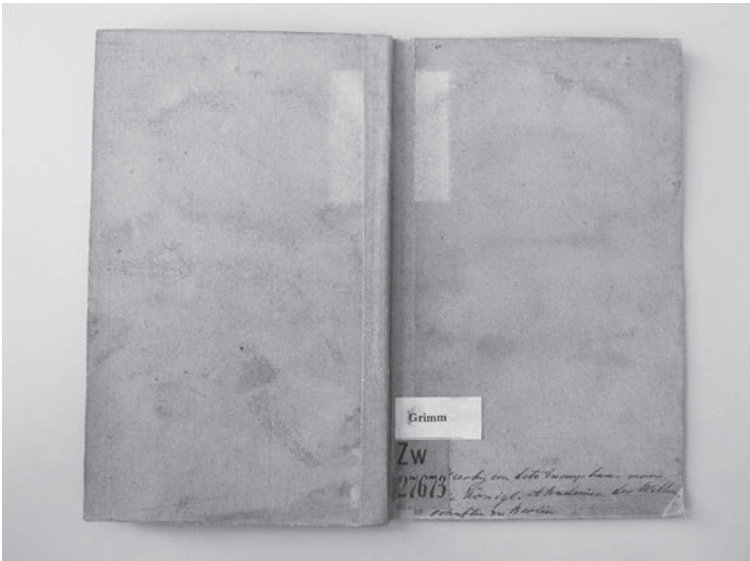
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland - info@noordboek.nl.

Uitgeverij Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

INHOUD

- 7 Voorwoord bij de heruitgave van J.H. Halbertsma's
Het buddhisme en zijn stichter uit 1843
TJALLING H.F. HALBERTSMA
- 15 Joost Halbertsma en zijn verhandeling
over het boeddhisme
ALPITA DE JONG
- 42 Oosterse lotus en Fries pompenblad:
boeddhisme in het veld
BAREND TER HAAR
- 71 Een kleine revolutie: het boeddhisme als een tekst
BAREND TER HAAR
- 106 Bibliografische kenmerken
TJALLING H.F. HALBERTSMA
- 111 Verantwoording en overpeinzing
ALPITA DE JONG & TJALLING H.F. HALBERTSMA
- 116 Facsimile van J.H. Halbertsma's *Het buddhisme en
zijn stichter uit 1843*
(exemplaar Bijzondere Collectie van het Jacob-und-Wilhelm-
Grimm-Zentrum van de Universiteitsbibliotheek van de
Humboldt Universiteit te Berlijn; Zw 27623:FB)
- 208 OVER DE AUTEURS

Afb. 1 (boven) – Exemplaar 34 van *Het buddhisme en zijn stichter*, tweede van rechts, in de collectie van de gebroeders Grimm
 Afb. 2 (onder) – Omslag van het Grimm-exemplaar Nr. 34 (foto's Tjalling Halbertsma)

Voorwoord bij de heruitgave van
J.H. Halbertsma's
Het buddhisme en zijn stichter
uit 1843

TJALLING H.F. HALBERTSMA

Vijftig exemplaren

Het buddhisme en zijn stichter van Joost Halbertsma is een originele en opmerkelijke tekst. Origineel omdat het de eerste Nederlandstalige tekst over het 'buddhisme' betreft. Opmerkelijk omdat het werd geschreven door een Friese predikant met een verrassend open geest.

Joost Halbertsma en zijn drie broers waren zoons van een bakker in het Friese plaatsje Grouw. Joost, geboren in 1789 en de oudste van de vier, werd doopsgezind predikant en taal- en letterkundige. Zijn broers werden arts, handelaar en koopman. Samen met twee van zijn broers schreef Joost een veelvuldig herdrukt boek met Friese verhalen en poëzie, waaronder een gedicht dat later als het Fries volkslied gezongen zou worden. Hij begon bovendien aan het eerste Fries woordenboek en stond

aan de wieg van het Fries Museum. Daarnaast wordt Joost ook wel gekenschetst als ‘de eerste Europeaan’, vanwege zijn internationale interesses en contacten in Europa. Maar vooral was hij een auteur met een vrije geest en een onbegrensde fantasie.

Joost Halbertsma publiceerde zijn bijdrage over Boeddha in 1843, het jaar waarin hij ook een verhandeling over zijn eigen doopsgezinde kerk schreef. Tot consternatie van enige lezers sprak hij in het werkje van belangrijke gelijkenissen en overeenkomsten tussen het boeddhisme en het christendom, zonder zich duidelijk uit te spreken over zijn eigen voorkeur. Maar dat was te verwachten van een man die er eerder voor pleitte om platte en scabreuze woorden in zijn Fries woordenboek op te nemen, en die uit wandelen ging met een hondje dat hij zijn domineesbef om de hals had geknoopt.¹ In zijn eigen gemeente Deventer nog wel.

Halbertsma's essay over Boeddha bleef dan ook niet zonder gevolgen. Het kostte de auteur de laatste van een aantal kansen om het felbegeerd professoraat te bemachtigen, en was koren op de molens van zijn criticasters.² Maar daar staat tegenover dat het boekje werd geannoteerd door niemand minder dan Jacob Grimm, en dat het 175 jaar na publicatie nog steeds in de belangstelling staat als de eerste Nederlandstalige tekst over Boeddha en het boeddhisme.

Het buddhisme en zijn stichter verscheen in eerste instantie in de *Overijsselsche Almanak voor Oudheid en Letteren*. Halbertsma publiceerde het in een reeks van zes cultuurhistorische beschouwingen, waaronder het reeds genoemde *De doopsgezinden en hunne herkomst* uit 1843, maar ook een traktaat getiteld *Lessen over Stijl* uit 1840, en het prachtige *De gevolgen van vervoer door stoom* uit 1846. Een aantal van deze essays werd later in eigen beheer in kleine oplage uitgegeven. Van *Het buddhisme en zijn stichter* verschenen slechts vijftig genummerde exemplaren. De meeste daarvan zijn nog te traceren in universiteitscollecties en openbare bibliotheken, zoals de

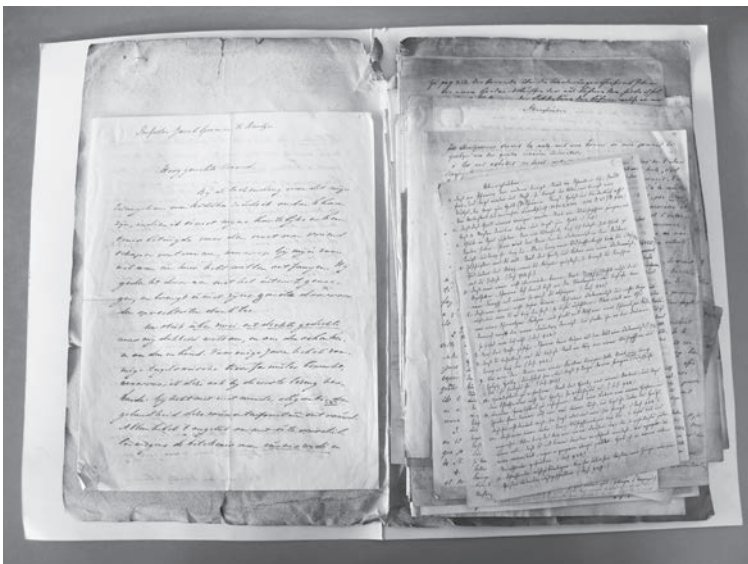
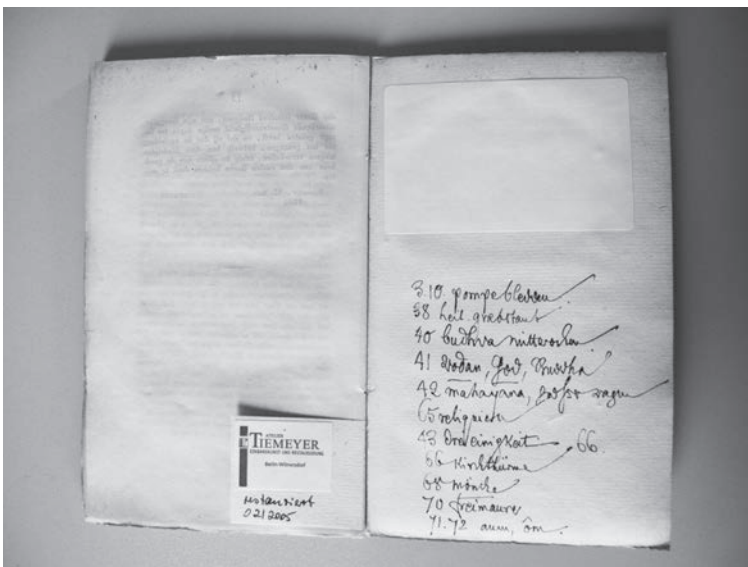
Rijksuniversiteit Groningen en de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, en in een enkele particuliere verzameling. Verrassend genoeg bevindt een groot deel zich in het verre buitenland. Zo bezit de bibliotheek van New York een exemplaar, en ook de universiteiten van Cambridge, Cleveland en die van Virginia hebben het in de collectie opgenomen. Ondanks de kleine oplage werd het werkje, met andere woorden, wijd verspreid, gelezen en bewaard.

Joost Halbertsma droeg zijn essay op aan 'F.B. vrijheer Von Gagern', een bevriende Duitse militair in Nederlandse dienst. Von Gagern was weliswaar niet overtuigd van de overeenkomsten die de auteur tussen christendom en boeddhisme meende te hebben gevonden, maar betreurde desondanks de bescheiden oplage van vijftig exemplaren van het werkje. 'Waarom gunt gij deze belangrijke opheldering niet aan het publiek?' zo vraagt hij zich af in een correspondentie.³

Met deze heruitgave van *Het buddhisme en zijn stichter* wordt hierin, 175 jaar na dato, voorzien. Daarnaast biedt deze heruitgave een cultuurhistorische contextualisering van de tekst, de auteur en enige omstandigheden waarin het boekje tot stand kwam.

De gebroeders Grimm

Het exemplaar dat aan deze herdruk ten grondslag ligt, *Exemplaar 34*, was in handen van de gebroeders Grimm en is ondergebracht in de Grimm Bibliotheek in Berlijn. Daar is het te vinden in de afdeling Bijzondere Collecties, tussen een vroege Duitse studie over boeddhisme en een werkje over de Hindoeïstische wetten en leer (*Afbeelding 1*). Het is een klein boekje, in mintgroene kaft, bijna op zakformaat. En hoewel het enigszins beduimeld is, zijn de tekst, annotaties en illustraties in het binnenwerk uitstekend bewaard gebleven (*Afbeelding 2*).

Afb. 3 (boven) – Aantekeningen van Jacob Grimm in zijn exemplaar van
 Het buddhisme en zijn stichter waaronder trefwoord ‘Pompebleden’

Afb. 4 (onder) – Map met correspondentie van Joost Halbertsma aan de gebroeders Grimm,
 waaronder de aanbiedingsbrief bij Het buddhisme en zijn stichter (foto’s Tjalling Halbertsma)